

ТО (НИ)ЈЕ МОЈА ШОЉИЦА ЧАЈА

У времену када је енглески доминантни глобални језик ни српски језик није остао имун на његов утицај. Овај рад бави се појавом која се повремено јавља у савременом српском језику, а то је неадекватно калкирање енглеских идиома. Кроз анализу примјера забиљежених у чланцима те изјавама јавних личности, покушали смо да укажемо на чињеницу да дословно преведени енглески идиоматски изрази у српском језику дјелују неприродно и неразумљиво, те смо покушали да понудимо одговарајуће еквиваленте. На крају смо истакли значај очувања богатства српских идиоматских израза, те сугерисали начине на које се дословно преузимање енглеских идиома, може сасјећи у коријену.

Кључне ријечи: идиоми, фразеологизми, српски језик, енглески језик, калкирање, језици у контакту

1. Увод

Енглески језик је глобални језик. Примат је, сплетом историјских околности, преузео од грчког, француског и латинског језика. До нагле експанзије значаја енглеског језика долази растом утицаја Велике Британије. Касније, како је моћ Британског царства јењавала, утицај енглеског језика привремено слаби. Послије Другог свјетског рата, израстањем Сједињених Америчких Држава у свјетску силу, утицај енглеског језика поново добија на снази. Данас, енглески је доминантан језик пословне комуникације, медија, филма, музике, образовања². Према томе, и поред значаја нпр. шпанског или кинеског језика, можемо рећи да је енглески *lingua franca* модерног доба.

Како српско говорно подручје Уједињеном Краљевству, али ни Сједињеним Америчким Државама, кроз историју, никада није било од претјеране стратешке важности, енглески језик није у значајнијој мјери утицао на српски. Па ипак, пошто смо њему изложени свакодневно, ни српски језик није остао имун од уплива англицизама и сличних појава.

¹ srdjan.sucur@ffuis.edu.ba

² Како наводи Кристал [Crystal] (2003, р. 4–5), енглески је из учионица постепено потиснуо језике који су се раније изучавали (попут руског, француског, итд.), те се као страни језик учи у више од стотину земаља.

Током агресије НАТО-а на СР Југославију, прољећа 1999. године, тадашњи потпредсједник савезне Владе, задужен за међународне односе, збунио је новинара једне западне новинске агенције приликом интервјуа, употребивши израз *to mix grandmothers and frogs* (Promitzer et al, 2014. p. 127). У овом изразу препознајемо дословно преведен српски фразеологизам „мијешати бабе и жабе“, који је употребљен умјесто енглеског еквивалента приближног значења – *to mix apples and oranges*. Према томе, можемо само да претпоставимо колико би неки енглески идиом, неадекватно преведен на српски језик, звучао чудно изворним говорницима овог језика.

У овом раду позабавићемо се појавом која се јавља спорадично, што потврђује и релативно скроман корпус који смо успјели да прикупимо и обрадимо. Наиме, ради се о калкирању енглеских идиома, тј. фразеологизама, у изјавама личности из јавног живота, у новинским чланцима, дјелима неких писаца, као и у преводима филмова.

2. Идиоми

Идиоми, пословице, умотворине, загонетке и брзалице представљају посебно богатство сваког језика. У језику се „одражава појмовни свет којим је овладало неко друштво“ (Јовановић и др., 1996, стр. 41), који се неријетко разликује од културе до културе, тако да су идиоми, како истиче Бугарски (2014, стр. 82), по правилу „непреводиви“³ јер су специфични за дати језик, премда су извјесни културолошки еквиваленти могући. Бугарски, такође, наводи да се идиоми опиру прецизној дефиницији са теоретског становиштва, те додаје да представљају *тврдо орах* у процесу овладавања страним језиком.

Како наводи Флавел [Flavell] (1994, p. 6), језик се ослања на правила и, да није тако, они који га говоре не би могли да разумију произвољне реченице које чују или читају, те не би били у стању да комуницирају. Законитости неког језика забиљежене су у граматикама, а посебан дио обично је посвећен мањем броју случајева у којима се одступа од правила. Идиоми представљају језичке „аномалије“, пошто „крше“ уобичајена правила присутна у језику. То се можда може закључити и на основу етимологије ријечи идиом; грч. *idio* – самосвојан, необичан, чудан.

Идиоми правила крше на два начина: семантички – у погледу њиховог значења, те синтаксички – у погледу њихових граматичких одлика. Када је у питању њихово значење, идиоми се не могу тумачити дословно, пошто најчешће не значе оно што би „требало“ да значе. Значење идиома, као цјелине, не представља збир рјечничког значења елемената који га чине, већ нешто често сасвим неочекивано (Flavell, 1994, p. 6).

³ енг. untranslatable

2.1. Идиоматизованост

Главно својство идиома – идиоматизованост, наводи Прћић (2016, str. 159), остварује се кроз садржинску и/или формалну идиоматизацију. У основи садржинске идиоматизације, у великом броју случајева, налази се процес тзв. декрементације⁴, коју неријетко представља „[...] метафорички или метонимијски заснован пренос значења, при чему није увек лако разлучити један од другог“ (Исто). Пренос значења код неких идиома понекад се може утврдити једино етимолошком анализом, пошто је синхроно готово непрепознатљив (Исто).

Са друге стране, формална идиоматизација идиома условљена је замјенљивошћу и постојаношћу. Прћић (2016, str. 160), као и Бугарски (2014, str. 82), истиче да је замјенљивост појединих лексема у идиому или немогућа или минимална. Та минимална замјена огледа се у „креативним модификацијама и трансформацијама“, као и у замјенама појединих лексема, а основни циљ овог процеса јесте постизање „[...] једнократних, комуникативних ефеката – хумористичких, ироничних или неких других“.

2.2. Класификација идиома

Прћић (2016, str. 161), узевши у обзир структурно-функцијске критеријуме, предлаже класификацију идиома на три основна, али и најважнија, типа:

- 1) фразне лексеме, које се дијеле на безглаголске фразне лексеме (које укључују фиксне бинOME, поредбе и фразне именице); те глаголске фразне лексеме, које укључују и фразне глаголе;
- 2) дискурсне формуле;
- 3) изреке, чији су подтипови: традиционалне и популарне изреке.

Фразне лексеме, како спомиње Прћић (2016, str. 162–167), „[...] представљају хибридне лексичке јединице – формално [...] реализоване као синтагме, које се [...] у погледу функције, садржине и употребе понашају као лексеме“. Просте, изведене и сложене лексеме, како, цитирајући Лајонса

⁴ Декрементација је процес губљења дескриптивних (специфичних, дијагностичких) обиљежја неке укључене лексеме, уз истовремено додавање нових обиљежја цјелини. Та дескриптивна обиљежја могу се подијелити у двије групе: 1) Интерна обиљежја (сва предвидљива обиљежја која произлазе из принципа семантичке композитивности и која доприносе прозирности лексеме), и 2) Екстерна обиљежја, (она која су непредвидљива, додатна обиљежја, која нарушавају принцип семантичке композитности, чинећи прираштај самообјашњивог смисла и утичући на постепено смањивање прозирности лексеме). (Prčić, 2016, str. 95, 159)

[Lyons] (1981, p. 145), наводи Прћић (Исто) формално су реализоване као ријечи.

Безглаголске фразне лексеме, истиче Прћић (Исто), реализоване су именичким, придјевским, прилошким или приједлошким синтагмама, које у реченици врше уобичајене функције лексема. Карактерише их немогућа или минимална замјенљивост, као и релативно висока постојаност, уз могућност извјесних модификација, те врло ограничених трансформација. Када је у питању садржина, налазе се у распону од потпуно непрозирних⁵ до потпуно прозирних. У безглаголске фразне лексеме спадају и *фиксни биноми*, које чине двије семантичке јединице везане једном функцијском (нпр. везником или приједлогом), те *поредбе*. Посебну категорију безглаголских фразних лексема чине *фразне именице*, које су реализоване именичким синтагмама, најчешће као колокације облика *придјев + именица*, *именица + of*, *ГЕНИТИВ + именица*.

Сљедећи подтип фразних лексема, наводи Прћић (Исто), представљају *глаголске фразне лексеме*, „[...] које су реализоване глаголским синтагмама и које, поред самог лексичког глагола, могу бити проширене допуном у виду најмање једног објекта и/или адвербијала“. Стога, како истиче исти аутор (2016, str. 162–167), пошто глаголске фразне лексеме „[...] обухватају предикат (или његов већи дио)[...]“, оне „[...] образују костур будуће реченице, чијој целовитости – уколико је реченица финитна – недостаје субјекат, а понегде и конкретизација референата у допунама“. И овај подтип фразних лексема показује немогућу или минималну замјенљивост. У погледу садржине, углавном нагињу ка непрозирности.

Фразни глаголи, реализовани глаголским синтагмама, које чини „[...] spoj једног лексичког глагола и најмање једне партикуле (прилога или приједлога), у функцији његовог модификатора[...]“ (Исто), чине посебну врсту глаголских фразних лексема. У погледу садржине, крећу се од пуне прозирности до пуне непрозирности.

Дискурсне формуле, истиче Прћић (2016, str. 162–167), састоје се од реченица, понекад и синтагми, чија је употреба конвенцијом утврђена „[...] приликом почињања, одржавања и завршавања комуникације, у склопу одређеног комуникационог догађаја“. Оне показују немогућу замјенљивост, те релативно високу постојаност. У погледу садржине, углавном су непрозирне.

Посљедњи тип идиома из ове класификације јесу *изреке*. Изреке су, наводи Прћић (Исто), реченице „[...] чија је основна функција [...] да се њима коментарише или реагује на ситуације током извесног комуникационог догађаја“. Разликујемо два подтипа изрека: традиционалне, и популарне. *Традиционалне изреке*, које обухватају пословице, као и афоризме и епиграме, на „[...] кратак, језгровит, а повремено и духовит, начин изражавају неку

⁵ Што је смисао предвидљивији, прозирност је већа.

мудру мисао, истину или веровање, засновано на искуству или посматрању“ (Исто). У погледу садржине, све су више или мање непрозирне. Често се могу скратити на само први дио, јер се други дио сматра предвидљивим.

Популарне изреке представљају, како спомиње Прћић (Исто), „[...] кратак али ефектан израз, лансиран од стране неке јавне личности или групе, из света шобизниса, уметности, политике, итд., неретко с циљем да привуче пажњу шире публике[...]“.

Када су у питању својства прототипског испољавања идиома, Прћић (2016, стр. 167) истиче да прототип идиома „[...] чине спојеви који су и садржински и формално идиоматизовани, при чему их карактерише:

- а) висока непрозирност целине, настала декрементацијом.
- б) немогућа заменљивост појединих лексема, и
- ц) релативно висока постојаност“.

3. Корпус

Корпус обухваћен нашом анализом чини шеснаест примјера, који садрже неки енглески идиом неадекватно преведен на српски језик. Примјере смо прикупили из изјава глумаца, спортиста, новинских чланака, књига извјесних аутора, те превода филмова.

На основу параметара које смо навели у 2.2., прикупљене примјере класификовали смо на начин приказан у Табели 1:

Идиоми		16
Фразне лексеме	Безглаголске фразне лексеме	3
	Глаголске фразне лексеме	8
Дискурсне формуле		0
Изреке	Традиционалне изреке	5
	Популарне изреке	0

Табела 1.

Можемо видјети да су идиоми које смо сврстали у безглаголске фразне лексеме у корпусу заступљени трима примјерима, а традиционалне изреке можемо препознати у пет примјера. Осам примјера можемо сврстати у глаголске фразне лексеме. Када су у питању дискурсне формуле и популарне изреке, у корпусу коју смо анализирали нисмо препознали идиоми који би се могли сврстати у те двије категорије.

У наставку ћемо представити неколико најсликовитијих примјера из сваке од наведених категорија.

3.1. Безглаголске фразне лексеме

Најупечатљивији идиом из ове групе уочили смо у изјави српског глумца, једног од јунака филма *Непријатељ*, датој *Гласу Српске*, септембра 2011:

- 1) „Филм *Непријатељ* је феноменално прихваћен и у иностранству. То је нека моја врста филма. Односно, то је тип филма који бих волео да имам у својој видеотеци. Са друге стране, то је тип филма који бих увек радио. *То је моја шољица чаја.*“

Безглаголска фразна лексема, која је у овом примјеру из енглеског језика неадекватно пренесена у српски јесте *one's cup of tea*⁶. Чај је изузетно популаран међу Британцима, још од седамнаестог вијека када је стигао у њихову земљу. Уједињено Краљевство данас је међу водећим свјетским потрошачима чаја (Gleason, 2007, р. 14). Стога, није необично што је чај своје мјесто нашао и међу енглеским идиоматским изразима. Уколико Британац изјави да нешто „није његова шољица чаја“, то значи да показује одвратност, или чак и презир⁷ према нечему (Flavell, 1994, р. 65), или да се ради о нечему што га не интересује (Siefiring, 2004, р. 68). У супротном случају, уколико се изјави да је нешто „нечија шољица чаја“, то значи да је у складу са његовим укусом (Ammer, 1997, р. 204) или да се то одобрава (Flavell, 1994, р. 65).

Међу Србима, чај данас можда и није претјерано популарно пиће. Књига *Старинска српска јела и пића* (Тројановић, 1896, стр. 113–120), показује нам да је тако било и у прошлости⁸.

На основу тога можемо да претпоставимо да би овај идиом, због своје непрозирности, вјероватно звучао збуњујуће већини говорника српског језика. Фразеологизам присутан у српском језику, који донекле можемо сматрати одговарајућим, налазимо код Стевановића (1965, стр. 774) у облику *по моме густу*, гдје је присутан романизам *gusto*, чије је значење

⁶ Значење овог идиома налазимо у готово свим рјечницима идиома, а оно што је занимљиво истаћи јесте да се у позитивном облику у употреби налази од краја XIX вијека, док негативан облик у употребу улази почетком XX вијека (Ammer, 1997, р. 204).

⁷ „a [...] statement showing distaste or even detestation“ (Flavell, 1994, р. 65)

⁸ Од „неалкохолних“ пића пила су се „пастирска летња пића“ – муса, брезова буза и буков кајмак, те „млечна пића“ – огурта, тј. јагурта, и млаћеница. Од алкохолних пића, која представљају значајан дио српске традиције и фолклора, ваља издвојити медовину, ракију, вино, водњику и јабуковачу, а за пиво се тврдило да „[...] над свима пићима превласт држи“ (Тројановић, 1896, стр. 118).

– „[...] укус, чуло укуса; мерило, схватање лепог, прикладног, пријатног“ (Стевановић, Исто). Па ипак, неке јавне личности, као и обичан свијет, понекад и несвјесно усвајају изразе из страног језика коме су изложени, или га сматрају престижним, дословно их преводeћи и преузимајући и њихова изворна значења. Ти изрази тако постепено постају саставни дио њиховог менталног лексикона, преплићући се са елементима из њиховог матерњег језика.

3.2. Глаголске фразне лексеме

Највећи број прикупљених примјера, њих осам, сврстали смо у ову категорију. Први примјер који ћемо да наведемо из ове групе налазимо у чланку објављеном на интернет страници *Гласа Српске*, новембра 2012. године, који садржи изјаву неименованог извора о популарним америчким глумцима Деми Мур и Леонарду Дикаприју:

2) „Деми је баш очајна и гладна љубави. Залуђена је идејом да ће она и Лео бити најзгоднији холивудски пар. Она је усамљена и суочава се са педесетом годином овог мјесеца. [...] Нажалост по Деми, Лео је увелико кулира. Не жели чак ни да изађе са њом на кафу. Она жели да нађе младог и успјешног мушкарца, који ће јој помоћи да поврати стару славу. Али што се тиче Леа, лаје на погрешно дрво.“

Идиом *barking up the wrong tree* јавио се у деветнаестом вијеку⁹. Користи се како би се описали јалови покушаји да се нешто постигне, унапријед изгубљена битка, или губљење времена због погрешног пута који је одабран, или због дјеловања или размишљања (Ammer, 1997, p. 74; Siefring, 2004, p. 15).

Није тешко утврдити разлог зашто је енглеска глаголска фразна лексема *barking up the wrong tree* „залутала“ у чланак из кога је преузет други примјер. Уредници интернет портала, у журби да се најновије вијести што прије објаве и привуку што већу читалачку публику, понекад то чине на уштрб тачности, те се вијести преведене са енглеског често не лекторишу. Да се претпоставити да би овај идиом, који је и у енглеском изузетно непрозиран, збунио већину читалачке публике са српског говорног подручја.

⁹ Настао је у Сједињеним Америчким Државама као израз који алудира на ноћни лов на ракуне. Ракуни се лове у том периоду, пошто су претежно ноћне животиње. Прогоњене животиње обично побјегну на дрво, а пси испод лајући чекају ловце да пристигну. Пас, који у мраку не успије да види на које дрво је ракун побјегао, губи вријеме и енергију „лајући на погрешно“ (Siefring, 2004, p. 15).

Фразеологизме, који у српском језику имају приближно значење, налазимо код Милосављевића (2007, стр. 11) – *обратити се на погрешну адресу, преварити се; закуцати на погрешна врата, обратити се погрешној особи* (Исто, стр. 50).

Сљедећи примјер забиљежили смо у преводу другог дијела филмске трилогије *Повратак у будућност*, емитованом на телевизијском каналу TV1000, у мају 2017. године. Доктор Емет Браун, једне олујне ноћи, својим летећим аутомобилом произвођача Делоријан (енг. *DeLorean*) лебди на висини од неколико десетина метара и за длаку избјегава да буде погођен муњом, те у том тренутку Мартију преко мотороле каже:

3) „Умало да купим фарму.“

Преводиоци агенције *SDI Media*, који су били задужени за превод титлова овог филмског хита из осамдесетих година, вјероватно при руци нису имали неки енглеско-српски рјечник те су крајње непрозирну енглеску глаголску фразну лексему *to buy the farm* дословно превели на српски. Овај идиом јавио се на сјеверноамеричком континенту, средином XX вијека. Његову етимологију и значење проналазимо код Амер [Ammer] (1997, р. 151), те код Сифринг [Siefring] (2004. р. 193)¹⁰.

Због своје непрозирности, овај идиом не може се користити у српском језику да би се пренијело значење које има у енглеском, те би прикладније било употријебити неки еквивалентан израз, који је учесталији на српском говорном подручју, попут – *отегнути папке* (Милосављевић, 2007, стр. 195); *испружити, одапети папке (папцима) – погрдно за умрети* (Оташевић, 2007, стр. 484).

Наредни примјер из ове групе идиома учили смо у чланку објављеном на интернет порталу *Блиц*, јуна 2016. године:

4) „Америка већ дуго користи економске санкције као оружје против оних држава које одбијају да се клањају Вашингтону, али ће можда једнога дана америчко руководство осетити укусу свог лека“.

У овом примјеру налазимо дослован превод редуковане глаголске фразне лексеме (*Give somebody) a dose/taste of their own medicine*¹¹. Ни овај

¹⁰ Изворно је настао током Првог свјетског рата, у војсци, да би се описала погибија пилота, који би падом свога авиона задужио државу да надокнади штету власнику имања на које је авион пао. Пилот би, дакле, својом смрћу „купио фарму“. Касније се овај израз проширио и на остале начине умирања.

¹¹ Овај идиом је у употреби од средине XIX вијека, а његово значење је сљедеће – „Учинити некоме исту лошу ствар коју је тај теби често радио, како би му показао колико је непријатна“ (White, 1998, р. 250).

идиом, као ни било који други непрозирни идиом, не би могао наћи смислену употребу у српском језику, те би било пожељно понудити алтернативе које се могу сматрати еквивалентним. Неколико фразеологизама који имају приближно слично значење, те би у овом контексту можда били природнији, налазимо код Милосављевића (2007, стр. 107, 121, 165) – *зло за зло, а шљиве за брашно; вратити некоме нешто с каматом; узвратити истом мером*, те код Караџића (1900, стр. 12) – *батина има два краја*¹².

Интернет странице водећих новина српског говорног подручја показале су се као изузетно богат извор примјера за ово истраживање, те смо тако у наслову чланка објављеног јула 2017. године на страници *Вечерњих новости*, пронашли сљедећи примјер, који садржи дословно преведену глаголску фразу лексему, преузету из енглеског језика:

5) „ФЛЕШ СА ВИМБЛДОНА: Забрањени селфи штапови, ананас украо шоу јагодама“

У чланку даље слиједи да су јагоде са шлагом традиционално једна од омиљених посланица у вријеме одигравања овог тениског турнира, те „[...] током две недеље нестане 28 тона“ овог воћа, али је ове године неочекивано „[...] славу овој воћки украо [...] ананас“. Енглески идиом који препознајемо у овом примјеру јесте *steal the show* (White, 1998, p. 349), односно *steal the spotlight* (Исто, p. 366)¹³.

Фразеологизме, којима се у српском језику изражавају слична значења, налазимо код Милосављевића (2007, стр. 102), у изразу *бацити некога у засенак, превазићи некога*, те у безглаголској фразној лексеми *јунак дана – у центру пажње јавности* (Исто, стр. 119). Стога би прикладније било рећи да је *ананас засјенио јагоде*, или их је *бацио у засјенак*.

У сљедећем примјеру у облику који карактеришу умјерена прозирност и незамјенљивост елемената, под утицајем енглеског језика, лексеме (које су устаљене у српском идиому) су замијењене онима које су присутне у енглеском еквиваленту. Примјер смо уочили у чланку „Политички кодекс“ Мајкла Волцера, објављеном у књизи *Нова српска политичка мисао*, Том 14 (2007, стр. 267–277):

6) „Упуцати Европљанина значи *убити две птице једним каменом*, уништити тлачитеља и потлаченог [...]“

¹² „Кад ко пријети коме да ће га тући, и значи да онај кога пођу да бију може бранети се отети батину, па избити онога који пође да бије“ (Караџић, 1900, стр. 12).

¹³ Овај идиом јавио се почетком XX вијека, у свијету позоришта, и користио се за ситуације када неко из глумачке поставе неочекивано надмаши остале (Ammer, 1997. p. 999), те тако свјетла позорнице, односно пажња публике, буду усмјерени на њега.

Пошто је чланак изворно написан на енглеском, приликом превођења на српски језик, умјесто идиома еквивалентног значења, који је уобичајен за српски језик – *једним ударцем (убити) две муве* – једним потезом/акцијом постићи двоструку корист, истовремено обавити два посла (Оташевић, 2007, стр. 390); употрејебљен је онај уобичајен у енглеском *kill two birds with one stone* – „достиги два циља одједном“ (Siefiring, 2004, р. 160). Па ипак, велика је вјероватноћа да би изворни говорници српског језика разумјели значење овог енглеског идиома, дословно преведеног, премда би можда звучао необично.

3.3. Традиционалне изреке

Посљедњу групу идиома коју ћемо представити чине традиционалне изреке. У ову категорију сврстали смо пет примјера које смо забиљежили. Њих смо уочили у чланцима објављеним на неколико интернет портала, те у једној књизи. Прикупљене изреке у енглеском језику, према свом садржају, углавном су непрозирне. Прво наводимо примјере регистроване на интернет порталу Радио-телевизије Војводине – 7а), новембра 2012. године, и Радио-телевизије Србије – 7б), априла 2017. године:

7а) „Денио је подсетио да је Србија у децембру прошле године добила списак услова, а да ће Европска комисија чим услови буду испуњени моћи да предложи Савету министара почетак преговора о приступању Србије ЕУ. – *Лопта је у вашем дворишту*. Што пре испуните услове, то ће пре Европска комисија то констатовати и предложити почетак преговора, рекао је Денио.“

7б) „Хејлијева поручује Пјонгјангу: *Лопта је у вашем дворишту*“.

У оба примјера можемо да препознамо традиционалну енглеску изреку *The ball is in your court*¹⁴, неадекватно прилагођену српском језику. Уколико у тенису лоптица падне у ваше поље, ваш је ред да одреагујете и вратите је у поље противника. Касније је значење ове изреке проширено и на остале области људског дјеловања (Ammer, 1997, р. 71).

Премда је тенис, због фантастичних успјеха српских спортиста, посљедњих година доживио огромну популарност и на српском говорном подручју, ова пословица није у духу језика којим говоримо, те би, да би се изразило њој еквивалентно значење, у овом контексту требало употрејевити

¹⁴ Ова изрека, настала је у другој половини XX вијека и, како наводи Амер (1997, р. 71), јавила се у свијету тениса, а њено значење је слједеће – „Уколико је лопта у нечијем дворишту, то значи да они морају да учине нешто прије него што би могло доћи до напретка у некој ситуацији.“

српски фразеологизам *ти си на потезу, ред је на теби*¹⁵ (Милосављевић, 2007, стр. 205).

Сљедећу традиционалну енглеску изреку учили смо у књизи *Госпођо, quo vadis?*, коју је 2013. године објавила Издавачка кућа „Паладин“ из Београда:

8) „Заправо сам сигурна да сам могла да постанем много већи неуротик – будући да сам, мислим, била врло добар материјал за тако нешто – и да су ме све те силне брачне и мајчинске обавезе можда сачувале од тога. Ето, *сваки облак има сребрну бордуру*¹⁶, као што кажу Енглези.“

Традиционална енглеска изрека коју препознајемо у овом примјеру јесте *Every cloud has a silver lining*, која се често редукује на безглаголску фразну лексему *silver lining*¹⁷. У преузетом примјеру јесте сугерисано да је ово идиом који би употребили Енглези, али то просјечном читаоцу није довољно да разумије његово значење.

Српске изреке, које имају приближно слично значење, налазимо код Карацића (1900, стр. 4): *Ако је и црна крава, бијело млијекко даје; Ако је ћорав коњ, није грош*¹⁸ (Исто, стр. 5); *Без трула откоса нема пуна коша*¹⁹ (Исто, стр. 14); *Није свака мука до вијека* (Исто, стр. 268); *У црној земљи бијело жито роди* (Исто, стр. 427); затим код Милосављевића (2007, стр. 108) *Свака невоља има своју добру страну*; те Оташевића (2007, стр. 254): *Свако зло за неко добро; У свакој невољи има и неке користи*.

Сљедећи примјер, објављен на страници www.danas.rs, јула 2017. године, вјероватно је такође настао усљед недовољног познавања енглеског

¹⁵ Овај фразеологизам и јесте употрељен у наставку чланка из којег је преузет примјер 7б) – „Хејлијева је изјавила новинарима да је *лопта у дворишту* Северне Кореје, и да је *потез на њима*, пренео је АП“, што је помак у односу на чланке гдје се енглески идиом дословно преводје, без покушаја проналажења њихових српских еквивалената или одговарајућих израза. Али, на овај начин настао је плеоназам, који би вјероватно учили англисти и по неки ентузијаста који се бави енглеским идиомима, пошто су у истој реченици присутна два еквивалентна идиома, један енглески, други српски, те би се, стога, требало одлучити за онај који ће разумјети читаоци којима је чланак намијењен.

¹⁶ Прикупљањем корпуса пронашли смо и сљедеће варијанте неадекватног превода овог идиома: *Сваки облак има сребрну поставу; Сваки облак има сребрну линију*.

¹⁷ Значења ове изреке, која проналазимо у неколико рјечника идиома, могу се сажети у сљедећем – „Позитиван аспект неке лоше ситуације, премда не одмах учљив“ (Sieftring, 2004, p. 263).

¹⁸ „Кад су двије коњокрадице у пољу ухватиле нечијега коња, један од њих опазивши да је коњ ћорав каже то ономе другом, а онај му одговори: *Ако је ћорав коњ, није грош*, т.ј. продаћемо га макар за грош, па смо опет на добитку“ Карацић (1900, стр. 5).

¹⁹ „Кад сено покисне, роди добро кукуруз“ Карацић (1900, стр. 14).

језика, те се тако није водило рачуна о прилагођавању једне традиционалне енглеске изреке српском језику:

9) „Манекенка Криси Тајген девет година је провоцирала Трампа, нарочито након што је постао председник, али је он упркос томе није блокирао, све до данас. Након што се на Твитеру пожалио да је – јако ружно што републиканци, чак и они који су на власти само зато што их је он ‘погурао’, не раде ништа да заштите свог председника, Криси је ретвитовала његов статус уз једну реченицу – Лол, нико те не воли, написала је она. Следеће што је видела била је порука Твитера да ју је Трамп блокирао. Она је рекла да је веома изненађена. – Након девет година хејтања Доналда Трампа ‘Лол нико те не воли’ је била последња сламка, написала је Тајген.“

У овом примјеру можемо препознати изреку *It's the last straw that breaks the laden camel's back*²⁰, редуковану на безглаголску фразну лексему *the last straw*. Значење ове изреке налазимо код Вајта (1998, р. 374), а може се сумирати у – посљедњи у низу непријатних догађаја због чега се напослијетку осјећаш да не можеш да наставиш да подносиш неку лошу ситуацију.

Српски фразеологизам, који можемо сматрати еквивалентним јесте *од последње капи чаша се прелива* (Милосављевић, Исто, стр. 328), односно *кап која је прелила чашу*.

За крај смо оставили једну изреку која потиче из енглеског језика, али се одомаћила и у српском језику, премда се за њу може понудити и неколико српских еквивалената. Забиљежили смо је на неколико портала, а преузели са странице www.novosti.rs, из чланка *Зашто отварамо ризичне мејлове*, објављеног септембра 2016. године:

10) „*Радозналост је убила мачку*, а изгледа да убија и компјутере. Сваки други човек би отворио мејл непознатог пошиљаоца, чак и кад зна да тиме ризикује да свој рачунар зарази вирусима. Разлог? Радозналост.“

Енглеска изрека присутна у овом примјеру јесте *Curiosity killed the cat*. Како наводи Амер (1997, р. 240), вјероватно потиче из неке басне или приче, али је њено поријекло тешко утврдити²¹.

²⁰ Уколико погледамо етимологију ове изреке, налазимо да се у изворном облику *the last feather breaking a horse's back*, како наводи Сифринг (2004, р. 279), јавила половином XVII вијека, а њен модерни облик први пут је забиљежен у Дикенсовом роману *Домби и син* (енг. *Dombey and Son*), из 1848. године. Ова изрека је изузетно сликовита јер описује претоварену животињу, која не може да поднесе ни додавање терета лаганог попут једног пера или сламке.

²¹ Први пут је забиљежена у дјелу О. Хенрија [О. Henry] „Школе и школе“ (енг. *Schools and Schools*) из 1909. године. Њено значење је следеће – „Ово кажемо како бисмо упозорили

У облику наведеном у примјеру 10), ову изреку не налазимо у српским фразеолошким рјечницима, али, приликом прикупљања корпуса, пронашли смо мноштво случајева у којима је употријебљена, што значи да се, са значењем које има у енглеском, све више користи и код нас. То се десило и поред тога што у нашем језику постоје изреке које би могле да послуже као алтернатива овој енглеској изреци, а налазимо их код Карацића (1900, стр. 239): *Не буди сваке пећке жарило*, тј. *Не мијешај се у свашто* (Исто, стр. 239); *Чувај се да не повучеш гарова за реп*, те код Милосављевића (2007, стр. 204): *гледати своја посла*, и *забадати нос у нешто – Немој да забаташ нос у оно што те се не тиче* (Исто, стр. 184).

4. Закључак

У овом раду покушали смо да истражимо појаву која се повремено јавља у савременом српском језику, а то је калкирање енглеских идиома у преводима, новинским чланцима, појединим књигама, те изјавама јавних личности. Скроман корпус показује да, када је у питању превођење идиоматских израза, ова појава још увијек није *узела маха*. Разлог томе можда можемо да нађемо и у чињеници да бројност идиома, али ни њихова употреба у било којем језику није велика, те да значајан број њих *пада у заборав*.

Највећи дио примјера које смо анализирали припада категорији глаголских фразних лексема, те смо покушали да понудимо српске еквиваленте, који би били примјеренији духу нашег језика од енглеских, дословно преведених. Испоставило се и да се за већину осталих примјера могу понудити одговарајући српски фразеологизми, па ипак, данас се не улаже довољно труда да се они открију и примијене. Због тога су у неким текстовима, те изјавама намијењеним публици са српског говорног подручја понекад присутни непрозирни енглески идиоматски изрази који значајно утичу на разумљивост. Међу традиционалним изрекама уочили смо двије енглеске, које су се толико усталиле у употреби код нас да употреба српских дјелује као *копање бунара крај ријеке*.

Многи нису свјесни богатства сачуваног у нашим традиционалним пословицама, идиомима, пјесмама, загонеткама, брзалицама, те им дјелује да је *туђа коза пуна лоја* и *у нашу пшеницу туђе просо међу*, тј. *туђе горе и наше боље мијешају*. *Боље је своје јаје, него туђа кокош*, а *звожђе ваља ковати док је вруће*, тако да је ученике, током формалног образовања, пожељно упознавати са љепотама српских пословица и идиоматских израза како не би пале у заборав јер *боље је и да село пропадне него у селу*

некога да не поставља превише питања о нечему“ (White, 1998, p. 86), те – „Превелико уплитање у туђе послове, може те довести у невољу“ (Siefing, 2004, p. 68).

обичај. Значајно је и подизати свијест о сталном образовању и усавршавању преводаца, као и оних који се превођењем баве аматерски, да би били у стању за *изађу на крај* са изазовом какав понекад представља прилагођавање идиоматских израза, или проналазак преводних еквивалената, како се тај процес не би узимао *здрово за готово*.

Извјестан број примјера које смо издвојили забиљежени су у изјавама јавних личности. Калкирани идиоми присутни у тим изјавама подсјећају на популарне изреке које смо описали у 2.2. Стога постоји извјесна вјероватноћа да би, због све већег присуства енглеског језика и недовољног познавања српских фразеологизама, те значајног утицаја које јавне личности имају на младе људе, енглески идиоматски изрази могли постепено да потисну српске еквиваленте, вијековима старе.

ЛИТЕРАТУРА

- Ammer, C. (1997). *The American Heritage Dictionary of Idioms*. Boston, Massachusetts: Houghton Mifflin Harcourt Publishing Company.
- Bugariski, R. (2014). *English idioms in theory and practice: A personal account u Zbornik u čast Draginji Pervaz – Engleski jezik i anglofone književnosti u teoriji i praksi* (str. 81–89). Novi Sad: Filozofski fakultet.
- White, J. G. (1998). *Cambridge International Dictionary of Idioms*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Вујанић, М. и др. (2011). *Речник српскога језика*. Нови Сад: Матица српска.
- Gleason, C. (2007). *The Biography of Tea*. New York: Crabtree Publishing Company.
- Јовановић, С. и остали (1994) *Историја српске културе*. Горњи Милановац: Дечје новине.
- Караџић, В. С. (1900). *Српске народне приповијетке, загонетке, и пословице – Књига друга – Пословице и у обичај узете речи (државно издање)*. Биоград: Српска краљевска државна штампарија.
- Crystal, D. (2003). *English as a Global Language (2nd edition)*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lyons, J. (1981). *Language and Linguistics. An Introduction*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Милосављевић Б., Вилијамс-Милосављевић, М. (2007). *Српско-енглески речник идиома*. Београд: Завод за уџбенике.
- Оташевић, Ђ. (2007). *Мали српски фразеолошки речник*. Београд: Алма.
- Promitzer, C. (2014). et al, *Studies on South East Europe – Southeast European Studies in a Globalizing World*. Berlin: LIT.
- Prčić, T. (2016). *Semantika i pragmatika reči (treće e - izdanje)*. Novi Sad: Filozofski fakultet.
- Siefring, J. (2004). *Oxford Dictionary of Idioms*. Oxford: Oxford University Press.
- Стевановић, М. и др. (1965). *Речник српскохрватског књижевног и народног језика (књига III)*. Београд: САНУ – Институт за српскохрватски језик.
- Тројановић, С. (1896). *Старинска српска јела и пића у Српски етнографски зборник (књига друга)*. Београд: Српска краљевска академија, у Државној штампарији краља.
- Flavell L, and R. (1994). *Dictionary of Idioms and their Origins*. London: Kyle Cathie Limited.

Srđan R. Šućur

THAT IS (NOT) MY CUP OF TEA

Summary

In the time when English is the dominant global language, the Serbian language is not immune to its influence. This paper deals with a phenomenon that occasionally occurs in the contemporary Serbian language; the inadequate translation of English idioms. Through the analysis of examples recorded in news articles, and statements of public figures, we have tried to emphasise the fact that English idioms seem unnatural and vague, when borrowed into Serbian, and we have tried to offer appropriate equivalents. Finally, we have emphasised the importance of the preservation of Serbian idioms, and offered the ways how the borrowing of English idioms could be nipped in the bud.